

ที่มาของการบริหารงานในรูปแขวงของ เทศบาลนครกรุงเทพฯ

บทนี้เป็น การเสนอเรื่องราวทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับ เทศบาลนครกรุงเทพฯ อันได้แก่ เรื่อง กำเนิดของ เทศบาลนครกรุงเทพฯ, หน้าที่ของ เทศบาลนครกรุงเทพฯ, จำนวนประชากรภายในเขตเทศบาลนครกรุงเทพฯ การขยายเขตเทศบาล, การเพิ่มภาระหน้าที่ของ เทศบาล, การเพิ่มจำนวนพนักงานเทศบาล, การขยายตัวของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อจะแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมี การบริหารงานในรูปแขวงของ เทศบาลนครกรุงเทพฯ และในบทนี้จะแสดงถึงจำนวนแขวง, ที่ตั้งของแขวง, จำนวนประชากรภายใน แต่ละแขวงด้วย

๑.๑ ประวัติความเป็นมาของ เทศบาลนครกรุงเทพฯ

๑.๑.๑ กำเนิดของ เทศบาลนครกรุงเทพฯ

เทศบาลนครกรุงเทพฯ ได้กำเนิดมาจากการที่ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้ง เทศบาลนครกรุงเทพฯ พุทธศักราช ๒๔๗๕ ซึ่งตราขึ้นโดยอาศัยพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้กำหนดไว้ว่า การก่อกอง เทศบาลนครนั้นจะต้องตราเป็นพระราชบัญญัติ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้ง เทศบาลนครกรุงเทพฯ นั้น กำหนดให้จัดตั้ง เทศบาลนครกรุงเทพฯ ขึ้นตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๘๐ และกำหนดนามเทศบาล นี้ว่า "เทศบาลนครกรุงเทพฯ" แคนสำนักงานของ เทศบาลนครกรุงเทพฯ ได้เริ่มเปิดดำเนินงานในวันที่ ๒๗

^๑ พระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล, พุทธศักราช ๒๔๗๒ มาตรา ๔๘, ประมวลกฎหมาย ประจำศก เล่มที่ ๔๖ พ.ศ. ๒๔๗๒, รวบรวมจัดพิมพ์โดย นายร้อยตำรวจโทเสถียร ลายลักษณ์ และ คณะ พ.ศ. ๒๔๗๗ หน้า ๔๒๔

^๒ พระราชบัญญัติจัดตั้ง เทศบาลนครกรุงเทพฯ พุทธศักราช ๒๔๗๕, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๓ ตอนที่ ๔๖ ลงวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕, มาตรา ๒

^๓ เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๔

พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๐

๑.๑.๒ สถานที่ตั้งของเทศบาลนครกรุงเทพ

ในตอนแรกเริ่ม เปิดดำเนินการนั้นเทศบาลได้เช่าบ้านคุณหญิงลิ้นจี่ สุริยานุวัตร ที่ถนน
 กรุงเกษมเป็นสำนักงาน สถานที่แห่งนี้ไม่อำนวยให้หน่วยงานต่าง ๆ ของเทศบาลเข้าไปรวมกันอยู่ทั้งหมด
 ใด กองการโยธา. กองรักษาความสะอาด ต้องแยกอยู่ที่อื่น และกองสาธารณสุขก็ยังอาศัยอยู่ในกระทรวง
 มหาดไทย การติดต่อกันจึงไม่สะดวกเท่าที่ควร ต่อมาสมัยพระยาประชาภิจักรจักร (ซุม โอสถานนท์)
 เป็นนายกเทศมนตรี ได้เสนอต่อรัฐบาลสมัยนั้นอันมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
 ว่าเทศบาลปรารถนาจะมีสถานที่ทำงานของตนเอง และได้พิจารณาเห็นว่าตึกแถวรอบบริเวณตลาดเสาชิงช้า
 และตัวตลาดเสาชิงช้าเป็นที่อยู่ในย่านพระนคร เหมาะสมจะตั้งเป็นที่ทำการของเทศบาล โดยในชั้นแรก
 จะดัดแปลงพอให้ใช้การได้ไปก่อนเพราะไม่มีงบประมาณจะสร้างใหม่ในขณะนั้น จึงขอให้รัฐบาลช่วย
 ดำเนินการนำความกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุมัติให้กระทรวงการคลังขายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง
 รายนี้ ซึ่งเป็นทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ให้แก่เทศบาล ในที่สุดก็ได้มีพระบรมราชานุมัติให้ขายแก่

๔ นันทกา สุประภาตะนันท์, "วิวัฒนาการของเทศบาลนครกรุงเทพ" วารสาร
เทศบาลนครกรุงเทพ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๗, หน้า ๑๗

๕ นันทกา สุประภาตะนันท์, "ข้อควรทราบเกี่ยวกับเทศบาลนครกรุงเทพ"
เทศบาลนครกรุงเทพในรอบ ๒๑ ปี, พระนคร, พิมพ์ที่โรงพิมพ์กรมมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๐๑, หน้า ๒๓

๖ ได้รับแต่งตั้งครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม ๒๔๘๑ อยู่จนครบวาระ และได้รับแต่งตั้ง
 ซ้ำอีกเมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๓ บริหารงานอยู่จนเมื่อนายกเทศมนตรีใหม่ได้รับแต่งตั้งมา
 เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๗, บุญทรง ไทพะโยม, "ประวัติความเป็นมาของคณะเทศมนตรี
 เทศบาลนครกรุงเทพ" ที่ระลึกคล้ายวันสถาปนาเทศบาลนครกรุงเทพ ครบรอบ ๓๐ ปี พระนคร,
 พิมพ์ที่โรงพิมพ์สวนทองถิ่น กรมการปกครอง พ.ศ. ๒๕๑๐, หน้า ๑๔ - ๑๕

เทศบาลได้ในราคาสามแสนบาท เทศบาลจึงไต่ถามสำนักงานจากถนนกรุงเกษมมาตั้งที่ตึกแถวรอบตลาด
เสาชิงช้า อำเภอพระนคร เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๔๔ ต่อมาอาคารเดิมที่คัดแปลงจากตึกแถวไว้
ใช้เป็นสำนักงานชั่วคราวนั้นเก่าชำรุดมาก และคับแคบไม่เพียงพอที่จะบรรจุหน่วยงานทุก ๆ หน่วยที่มีอยู่
ใต้ทั้งหมด จำต้องแยกย้ายออกไปตั้งยังสถานที่ต่าง ๆ กัน เป็นการไม่สะดวกแก่ประชาชนที่จะมาติดต่อ
งานเทศบาล จึงได้จัดซื้ออสังหาริมทรัพย์ก่อนที่ดินของเทศบาล เดิมออกไปจนจกคลองวัดเทพธิดา
เนื้อที่ราว ๒,๙๗๕ ตารางวา และเทศบาลก็ได้รับความร่วมมือจากกรมศิลปากรออกแบบสร้างอาคารที่
ทำการใหม่ให้ และได้วางศิลาฤกษ์อาคาร เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยมี พญา
จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีสมัยนั้นเป็นผู้วางศิลาฤกษ์ และที่ทำการของเทศบาลก็ไต่ย้าย
จากตึกแถวรอบตลาดเสาชิงช้าเดิม มาอยู่ที่ก่อสร้างใหม่ซึ่งสร้างแล้วเสร็จไปส่วนหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๗
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ โดยพญา พลเอกประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
ได้มาเป็นประธานในพิธีเปิดที่ทำการศาลาเทศบาล ศาลาเทศบาลแห่งนี้ก็ได้เป็นที่ทำการของเทศบาล
นครกรุงเพทมาจนถึงปัจจุบันนี้ และก็ได้มีการก่อสร้างต่อเติมเรื่อยมาจนปัจจุบันนี้ (พ.ศ. ๒๕๑๔) ก็ยัง
ไม่เสร็จเรียบร้อยลงไปตามแบบที่ออกไว้

๑.๑.๓ สัญญลักษณ์ของเทศบาล

สัญญลักษณ์ในที่นี้คือ ตราเครื่องหมายและสีประจำเทศบาล เรื่องตราเครื่องหมาย
ของเทศบาลนั้น พลเอกเจ้าพระยาวราชมพ นายกเทศมนตรีคนแรกของเทศบาลนครกรุงเทพ ได้ให้
คำบันทึกไว้เมื่อเดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ความว่า

๓) บันทึกฯ สู่ประกาศะนั้นต้น, "ขอควรทราบเกี่ยวกับเทศบาลนครกรุงเทพ" เรื่องเดิม,
หน้า ๒๓ - ๒๔

๔) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓

๕) เทศบาลนครกรุงเทพ, สำเนาบันทึกเรื่อง ประวัติเทศบาลนครกรุงเทพ, ลงวันที่ ๑๑
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๔, ของคณะกรรมการรวบรวมประวัติเทศบาลนครกรุงเทพ, จากแผนปฏิบัติการ
ของกองกลาง สำนักปลัดเทศบาล

ข้อ ๑ ลักษณะของเครื่องหมาย

- เป็นรูปพระอินทร์ทรงช้าง พระหัตถ์ขวาทรงถือวชิราวุธ เหตุที่ช้างมีสิ่งงาก็เพื่อให้แลเห็นเป็นพิเศษกว่าช้างธรรมดาที่เทวดาองค์อื่นทรง คือ เป็นพาหนะของพระอินทร์โดยเฉพาะ ชื่อของช้างไม่มีชื่อเรียกโดย เฉพาะแต่อย่างใด

ข้อ ๒ ประวัติเครื่องหมาย

- เมื่อเริ่มก่อตั้งเทศบาลนครกรุงเทพฯ เทศบาลไม่มีตราเครื่องหมายใช้ ครั้นจะกราบบังคมทูลขอพระราชทานต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เห็นว่าไม่อยู่ในเกณฑ์ที่จะกระทำได้ โดยเหมาะสม พลเอกเจ้าพระยาธรรมราชป นายเทศมนตรีในสมัยนั้นจึงได้ไปขอร้องเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (ม.ล.ป๋ม มาลากุล) ให้ช่วยคิดให้ เจ้าพระยาธรรมา ๑ ได้ไปทูลขอให้ พลเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงคิดให้อีกทอดหนึ่ง และ สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์นี้ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราเครื่องหมายดังกล่าวที่ทรงคิดขึ้นมาให้

ข้อ ๓ การที่นำเครื่องหมายนี้มาใช้เป็นเครื่องหมายของเทศบาลนครกรุงเทพฯ ก็โดยข้อเปรียบเทียบอันควรนับเนื่อง เป็นศิริมงคลว่า บนสวรรค์ก็มีการปกครองซึ่งมีพระอินทร์ เป็นประมุขดูแลทุกข์สุขของดวงเทวดา เปรียบได้กับนายกเทศมนตรี เป็นผู้ปกครองดูแลทุกข์สุขในแผ่นดินมนุษย์ และยัง มีชื่อควร เปรียบ เทียบกันได้อีกข้อหนึ่งคือ คำว่า "พระอินทร์" นี้ไม่ใช่เทวดา แต่เป็นชื่อตำแหน่ง เช่นเดียวกับคำว่า "นายกเทศมนตรี" ก็เป็นชื่อตำแหน่ง และตำแหน่งพระอินทร์ก็ย่อมผลัดเปลี่ยนกันตามกาลเวลาได้เช่นกัน^{๑๐}

ส่วนสีประจำเทศบาลนั้น เทศบาลนครกรุงเทพฯ ใช้สีเขียวเป็นสีประจำเทศบาล จึงเข้าใจกันว่าเทศบาลนครกรุงเทพฯ เกิดวันพุธ เพื่อเป็นการแน่นอนว่าเทศบาลเกิดวันอะไร เหตุไรจึงใช้สีเขียวเป็นสีประจำเทศบาล จึงได้ทำการตรวจสอบกับปฏิทิน ๑๐๐ ปี ผลการตรวจสอบปรากฏว่า

- วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๐ ตรงกับวันพฤหัสบดี แรม ๕ ค่ำ เดือน ๕
- วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ ตรงกับวันพฤหัสบดี แรม ๒ ค่ำ เดือน ๗

^{๑๐} เรืองเดียวกัน, หน้า ๖๕

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าเทศบาลนครกรุงเทพไม่ได้เกิดวันพุธ ไม่ว่าจะถือว่าวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๐ หรือวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๔๘๐ เป็นวันเกิดก็ตาม จึงมีข้อที่จะต้องพิจารณาต่อไปอีกว่าทำไมเทศบาลจึงใช้สีเขียวเป็นสีประจำเทศบาล

ตามบันทึก พลเอกเจ้าพระยาวรหารามราชฤทธิ์ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ข้อ ๑ ที่ว่า "ลักษณะของเครื่องหมายเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้าง "ชวา" และพระอินทร์นั้นโดยทั่วไปเชื่อกันว่า พระวรกาย "สีเขียว" จึงน่าจะถือว่าเป็นตราเครื่องหมายของเทศบาลเป็นพระอินทร์ทรงช้าง และมีพระวรกายเป็นสีเขียว ดังนั้นสีประจำเทศบาลนครกรุงเทพจึงใช้สีเขียวตามพระวรกายของพระอินทร์"

๑.๒ หน้าที่ของ เทศบาลนครกรุงเทพ

๑.๒.๑ หน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย

เทศบาลนครกรุงเทพมีหน้าที่ เช่นเดียวกับ เทศบาลนครอื่นตามกฎหมายกำหนดว่า เทศบาลนครมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน
- (๒) ให้อำนาจและบำรุงทางบกและทางน้ำ
- (๓) รักษาความสะอาดของถนน หรือทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้งการกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- (๔) ป้องกันและระงับโรคติดต่อ
- (๕) ให้อำนาจเครื่องใช้ในการดับเพลิง
- (๖) ให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรม
- (๗) ให้น้ำสะอาดหรือน้ำประปา
- (๘) ให้อำนาจโรงฆ่าสัตว์
- (๙) ให้อำนาจและบำรุงสถานที่ทำการพิทักษ์รักษาคนเจ็บไข้

002027

- (๑๐) ใ้หม้และบำรุงทางระบายน้ำ
- (๑๑) ใ้หม้และบำรุงสวนสาธารณะ
- (๑๒) ใ้หม้และบำรุงการไฟฟ้า หรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
- (๑๓) ใ้หม้และบำรุงการสงเคราะห์มารดาและเด็ก
- (๑๔) กิจการอย่างอื่นซึ่งจำเป็นเพื่อการสาธารณสุข
- (๑๕) หน้าที่อื่น ๆ ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของเทศบาล ๑๒

๑.๒.๒ หน้าที่ท้อาจจะเลือกจัดทำได้

เทศบาลนครอาจจัดทำกิจการอื่น ๆ นอกเหนือไปจากที่กล่าวไว้ในข้อ ๑.๒.๑ ได้

ดังต่อไปนี้

- (๑) ใ้หม้ตลาด ท่าเทียบเรือ ท่าข้าม สุสาน และฌาปนสถาน
- (๒) บำรุงและส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร
- (๓) ใ้หม้และบำรุงโรงพยาบาล
- (๔) ใ้หม้การสาธารณสุข
- (๕) จัดตั้งและบำรุงโรงเรียนอาชีวศึกษา
- (๖) ใ้หม้และบำรุงสถานที่สำหรับการศึกษาและพลศึกษา
- (๗) ใ้หม้และบำรุงสวนสาธารณะหรือสวนสัตว์
- (๘) เทศพาณิชย์ ๑๓

หน้าที่ต่าง ๆ ดังกล่าวนี้เป็นหน้าที่ตามกฎหมายกำหนดให้เทศบาลนครจัดทำ และให้เลือกจัดทำได้บางกิจการ ทั้งนี้ในฐานะที่เทศบาลนครกรุงเทพมหานครมีฐานะเป็นเทศบาลนครจึงต้องมีหน้าที่ดังกล่าวข้างตนด้วย

๑๒

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๕๖, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๐ ตอนที่ ๑๔

ลงวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๖, มาตรา ๕๖

๑๓

เรื่องเดียวกัน, มาตรา ๕๗

๑.๒.๓ การมอบกิจการต่าง ๆ ให้เทศบาลนครกรุงเทพฯจัดทำสมัยเริ่มแรก

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพฯ พุทธศักราช ๒๔๗๕ นั้น กำหนดว่า "บรรดากิจการอันเกี่ยวกับการบำรุงท้องถิ่นซึ่งราชการบริหารส่วนกลาง หรือส่วนภูมิภาคจัดทำมาก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ ตลอดจนพนักงานเจ้าหน้าที่ในแผนกการนั้น ๆ เมื่อได้ใช้พระราชบัญญัตินี้แล้ว รัฐบาล เห็นสมควรจะมอบสิทธิแก่งกิจการอย่างใดให้เป็นหน้าที่ของเทศบาลจัดทำต่อไป ก็ให้จัดทำได้โดยบทพระราชกฤษฎีกา"^{๑๔} ดังนั้นจึงได้มีการมอบสิทธิกิจการตลอดทั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ในกองช่างนคราทร กรมโยธาเทศบาล นอกจากกิจการและพนักงานเจ้าหน้าที่ในแผนกกำจัดอูจจาระและกิจการตลอดทั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ในกองถนน กรมโยธาเทศบาล นอกจากกิจการและพนักงานเจ้าหน้าที่ในแผนกโรงฆ่าสัตว์ให้เทศบาลนครกรุงเทพฯ จัดทำตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๘๐^{๑๕} และต่อมาได้มีการมอบสิทธิกิจการต่อไปนี้ให้เทศบาลนครกรุงเทพฯ จัดทำตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๘๐ ต่อไปคือ

- (๑) กองสาธารณสุขพระนคร กรมสาธารณสุข นอกจากกิจการอันเกี่ยวกับกองสุขุโษ
- (๒) โรงพยาบาลกลาง กรมสาธารณสุข
- (๓) วิทยาลัยพยาบาล กรมสาธารณสุข
- (๔) กองตำรวจเทศบาล กรมตำรวจ นอกจากแผนกยานพาหนะพระนครและชนบุรี และแผนกยานพาหนะหัวเมือง
- (๕) แผนกกำจัดอูจจาระ กรมโยธาเทศบาล
- (๖) แผนกโรงฆ่าสัตว์ กรมโยธาเทศบาล^{๑๖}

^{๑๔} พระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพฯ พุทธศักราช ๒๔๗๕, เรื่องเดิม, มาตรา ๖

^{๑๕} พระราชกฤษฎีกามอบสิทธิกิจการบางส่วนตลอดทั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ในกรมโยธาเทศบาล กระทรวงมหาดไทยให้เทศบาลนครกรุงเทพฯ จัดทำ พุทธศักราช ๒๔๗๕, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๗ ตอนที่ ๑ ลงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๐, มาตรา ๓, ๔

^{๑๖} พระราชกฤษฎีกามอบสิทธิกิจการบางส่วนในกรมสาธารณสุข กรมตำรวจ และกรมโยธาเทศบาล กระทรวงมหาดไทยให้เทศบาลนครกรุงเทพฯ จัดทำ พุทธศักราช ๒๔๘๐, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๔ ตอนที่ ๑๘ ลงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐, มาตรา ๓, ๔

ต่อมาเทศบาลนครกรุง เทพก็ได้รับมอบสิทธิและกิจการของการประ ปรากรุง เทพมาดำเนินการ
เมื่อ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๒^{๑๗}

๑.๒.๔ หน้าที่บางประการที่เทศบาลนครกรุง เทพไม่ได้ดำเนินการ

ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะได้มีพระราชกฤษฎีกามอบสิทธิและกิจบางอย่างซึ่งรัฐบาล เคยจัดทำ
อยู่ก่อนมาให้เทศบาลนครกรุง เทพจัดทำแล้วก็ตาม แต่ต่อมาที่ปรากฏว่าได้มีพระราชกฤษฎีกาโอนเอาสิทธิ
และกิจการบางอย่างกลับคืนไป และบางอย่างก็ตั้ง เป็นหน่วยงานอิสระขึ้นอยู่ในความควบคุมดูแลของรัฐบาล
เอง ดังนั้นในปัจจุบันนี้หน้าที่บางอย่างที่กฎหมายกำหนดให้เทศบาลนครจัดทำ แต่เทศบาลนครกรุง เทพไม่ได้
ดำเนินการหรือดำเนินการได้ไม่เต็มที่อยู่บางประการ คือ

(๑) หน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

หน้าที่นี้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการปกครองท้องถิ่นอยู่มาก ถึงแม้จะมีบทบัญญัติแห่ง
กฎหมายให้เทศบาลมีอำนาจในการรักษาความสงบเรียบร้อย แต่ก็ เป็นบทบัญญัติที่ เลื่อนลอยและเทศบาลมิ
เคยมีอำนาจในเรื่องนี้จริง ๆ เลย ปัจจุบันหน้าที่นี้ภายในเขตเทศบาลนครกรุง เทพนั้นส่วนใหญ่มักยังเป็น
ของกองบัญชาการตำรวจนครบาล กรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย ถึงแม้ว่าตอนเริ่มตั้ง เทศบาลนครกรุง เทพ
นั้นเทศบาลได้มีกองตำรวจเทศบาลก็ตาม แต่ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ ก็ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบ
ราชการสำนักงานและกรมในกระทรวงมหาดไทยใหม่ยังผลให้กระทรวงมหาดไทยขึ้นถึงกองตำรวจเทศบาลอีก
กล่าวคือ ทำให้แผนกตำรวจราชการต้องกลับไปขึ้นกับกรมตำรวจตามเดิม และตำรวจสุภานุบาลก็ถูกยกเลิก^{๑๘}

^{๑๗} พระราชกฤษฎีกามอบการประ ปรากรุง เทพ ฯ ในกรณีขอเทศบาล กระทรวงมหาดไทย
ให้เทศบาลนครกรุง เทพจัดทำ พุทธศักราช ๒๔๕๒, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๖ ตอนที่ ๗๗
ลงวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๒, มาตรา ๒, ๓

^{๑๘} อำนาจ ยุบยุวม, การรวมอำนาจและการกระจายอำนาจทางปกครองของกฎหมายไทย
พระนคร, โรงพิมพ์สวนทองดิน พ.ศ. ๒๕๐๓, หน้า ๑๗๘

^{๑๙} พระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการสำนักงานและกรมในกระทรวงมหาดไทย (ฉบับที่ ๑๕)
พุทธศักราช ๒๔๕๔, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๘ ตอนที่ ๑๑ ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๔,
มาตรา ๓

ดังนั้นจึงทำให้เทศบาลนครกรุงเทพขาดเครื่องมือที่สำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนตามหน้าที่อันสำคัญไป

(๒) หน้าที่ในเรื่องให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิง

ปัจจุบันเป็นหน้าที่ของกองตำรวจดับเพลิง กองบัญชาการตำรวจนครบาล กรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย หลังจากที่ได้อำนาจพระราชกฤษฎีกาจัดระเบียบราชการสำนักงานและกรมในกระทรวงมหาดไทย (ฉบับที่ ๑๕) พุทธศักราช ๒๔๘๔ ออกประกาศใช้แล้วยังผลกระทบกระเทือนถึงกองตำรวจเทศบาลด้วยเช่นกัน แต่ก็ยังเหลือตำรวจดับเพลิงอยู่ ดังนั้นเทศบาลนครกรุงเทพจึงได้ปรับปรุงกองตำรวจเทศบาลเป็นกองดับเพลิง^{๒๐} ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ก็ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดระเบียบราชการกรมตำรวจใหม่อีก จึงทำให้กิจการดับเพลิงซึ่งเทศบาลจัดทำอยู่ในขณะนั้นกลับไปขึ้นกับกรมตำรวจอีก^{๒๑} ดังนั้นกิจการเกี่ยวกับการมีหน้าที่ในเรื่องให้มีเครื่องใช้ในการดับเพลิงของเทศบาลปัจจุบันจึงยังคงเป็นเรื่องที่กองตำรวจดับเพลิง กองบัญชาการตำรวจนครบาล กรมตำรวจจัดทำอยู่

(๓) หน้าที่ในเรื่องให้มีน้ำสะอาดหรือน้ำประปา

เทศบาลนครกรุงเทพได้ดำเนินการจัดทำอยู่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๒ เป็นต้นมา จนถึงในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ก็ได้มีพระราชบัญญัติมอบกิจการประปาเทศบาลนครกรุงเทพให้กรมโยธาเทศบาลจัดทำ^{๒๒} ดังนั้นจึงเป็นอันว่ากิจการในด้านนี้กลายเป็นเรื่องของกรมโยธาเทศบาล กระทรวงมหาดไทยดำเนินการ

(๔) หน้าที่ในเรื่องให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น

เทศบาลนครกรุงเทพมิได้ดำเนินการอย่างเต็มรูป เพราะว่าเป็นการผลัดและการจำหน่ายกระแสไฟฟ้านั้นเป็นกิจการของการไฟฟ้านครหลวง ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจของรัฐบาล เทศบาลเป็นแต่เพียงลูกค้าคนหนึ่งของการไฟฟ้านครหลวงเท่านั้น ในการติดตั้งไฟตามถนนหนทางหรือที่สาธารณะ

^{๒๐} นิตยสาร สุบรรณสารคดี, "ขอควรถวายเกี่ยวกับเทศบาลนครกรุงเทพ" เรื่องเดิม, หน้า ๘๖

^{๒๑} พระราชกฤษฎีกาจัดระเบียบราชการกรมตำรวจในกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๙ ตอนที่ ๓๐ ฉบับพิเศษ ลงวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๕, มาตรา ๔

^{๒๒} พระราชบัญญัติมอบกิจการประปาเทศบาลนครกรุงเทพให้กรมโยธาเทศบาล กระทรวงมหาดไทยจัดทำ พ.ศ. ๒๔๘๕, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๙ ตอนที่ ๑๒ ลงวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๕, มาตรา ๔

ต่าง ๆ นั้น เทศบาลจะต้องจ่ายเงินค่าติดตั้งไฟฟ้าเหล่านี้ให้แก่การไฟฟ้านครหลวง เช่น ในเมืองประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๔ เทศบาลนครกรุงเทพได้ตั้งงบประมาณชำระหนี้ค่าติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะในเขตเทศบาลให้แก่การไฟฟ้านครหลวงถึง ๑๓,๒๒๑,๕๓๐ บาท^{๒๓} และค่าบำรุงรักษาหรือซ่อมแซมไฟฟ้าสาธารณะ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท^{๒๔} ทั้งนี้เป็นต้น อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าเทศบาลนครกรุงเทพจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับการผลิตและการจำหน่ายกระแสไฟฟ้าก็ตาม แต่เทศบาลนครกรุงเทพก็ได้ทำหน้าที่ในเรื่องให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่นแล้ว

๑.๓ จำนวนประชากรภายในเขตเทศบาลนครกรุงเทพ

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ซึ่งเป็นปีแรกของการจัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพขึ้นนั้น ภายในเขตเทศบาลมีประชากรจำนวน ๕๓๓,๑๐๔ คน^{๒๕} และจำนวนประชากรก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนมาถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๗ จำนวนประชากรภายในเขตเทศบาลมีถึง ๗๓๕,๓๗๓ คน^{๒๖} แต่พอมาปี พ.ศ. ๒๔๘๘ จำนวนประชากรลดเหลือ ๗๓๔,๒๐๘ คน^{๒๗} และในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ ลดลงอีกเหลือ ๕๖๕,๖๕๒ คน^{๒๘} การที่ประชากรลดลงในระยะเวลาปี พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๔๘๙ นั้น ก็เพราะว่าขณะนั้นเป็นระยะเวลาว่างสงครามโลกครั้งที่สอง

^{๒๓} เทศบาลนครกรุงเทพ, คำชี้แจงประกอบงบประมาณ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๔ (ฉบับโรเนียว) หน้า ๒๘๐

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๔

^{๒๕} เทศบาลนครกรุงเทพ, "สถิติจำนวนประชากรภายในเขตเทศบาลนครกรุงเทพ" แผนปฏิบัติการ งานของแผนกสถิติ, กองทะเบียนและสถิติ, สำนักปลัดเทศบาล

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน

แผนภูมิที่ ๑

แสดงสถิติจำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครกรุงเทพ

จำนวนประชากร

ที่มา แผนกสถิติ กองทะเบียนและสถิติ สำนักปลัดเทศบาล เทศบาลนครกรุงเทพ (จัดทำแผนภูมิโดยผู้เขียน)

กรุงเทพฯ ในขณะนั้นก็ไม่พ้นจากการถูกโจมตีทางอากาศ จึงทำให้ประชาชนในกรุงเทพฯ ต้องอพยพหลบภัย ออกไปอยู่ตามชนบทเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงจะเห็นว่าสถิติจำนวนประชากรในระยปี พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๔๘๙ ลดลง แต่พอถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๐ จำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครกรุงเทพฯ ก็เริ่มมีจำนวนเพิ่ม มากขึ้นอีก เพราะประชากรที่อพยพหนีภัยทางอากาศกลับเข้ามาพร้อมทั้งผู้อพยพหนีไฟไหม้จากส่วนต่าง ๆ ของประเทศซึ่งมุ่งเข้ามาแสวงหางานและความสำเร็จของชีวิตในนครหลวง เมื่อสงครามโลกครั้งที่สอง ใ้ยุติลงแล้ว จำนวนประชากรภายในเขตเทศบาลนครกรุงเทพฯ ก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังได้แสดงจำนวน สถิติประชากรไว้ในแผนภูมิที่ ๑

จากตัวเลขในแผนภูมิ ๑ นั้น จะเห็นว่าอัตราการเพิ่มจำนวนของประชากรในเขตเทศบาล นครกรุงเทพฯ ตั้งแต่ก่อตั้งจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔.๘๘ ต่อปี และถ้าพิจารณาตัวเลข อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรนับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง คือนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันจะเห็นว่าอัตราการเพิ่มของประชากรโดยเฉลี่ยสูงขึ้นถึง ๖.๒๓ ต่อปี การเพิ่มของ จำนวนที่มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ นี้เป็นภาระหนักของสังคมโดยเฉพาะในเขตนครหลวงที่ทุกคนต้องมีส่วน รับไว้ทั้งสิ้น ปัญหาที่ตามมาได้แก่เรื่อง ที่พักอาศัย การจราจรและการขนส่ง การแย่งกันประกอบอาชีพ อาชญากรรมและวินาศภัยประเภทต่าง ๆ การศึกษาตลอดจนการสาธารณสุขโลก และกิจการสาธารณะ ต่าง ๆ มีปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ก็ต้องตกเป็นภาระของหน่วยราชการต่าง ๆ ที่จะต้องแก้ไข เทศบาล นครกรุงเทพฯ เองก็มีส่วนที่จะต้องแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นอย่างมากเช่นกัน เพราะเทศบาลนครกรุงเทพฯ เป็นหน่วยงานที่ปกครองท้องที่แห่งนี้ อันเป็นแหล่งเกิดของปัญหา

๑.๔ การขยายเขตเทศบาล

นับตั้งแต่ปี พ.ร.บ. จัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๔๗๙ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ได้มีการขยายอาณาเขตเทศบาลออกไปใหม่พื้นที่มากกว่าเดิมดังนี้

๒๕ นิจ วิทยุธีระนันท์, เฉลิม แก้วกั้งวาล, "การเพิ่มประชากรกับการขยายตัวของนครหลวง" วารสารเทศบาลนครกรุงเทพฯ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑๐๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๒ หน้า ๒๗

๑.๔.๑ จำนวนครั้งและจำนวนพื้นที่ในการขยายเขต

นับแต่เริ่มจัดตั้ง เทศบาลนครกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น เทศบาลนครกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ ๕๐.๗๗๘ ตารางกิโลเมตรเท่านั้น ครั้นต่อมาได้มีการขยายเขตเทศบาลอีก ๓ ครั้ง คือ

ครั้งที่ ๑ ขยายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ เพิ่มอาณาเขตเป็น ๗๒.๑๘๖ ตารางกิโลเมตร

ครั้งที่ ๒ ขยายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ เพิ่มอาณาเขตเป็น ๑๒๔.๗๙๗ ตารางกิโลเมตร

ครั้งที่ ๓ ขยายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ เพิ่มอาณาเขตเป็น ๒๓๘.๘๖๗ ตารางกิโลเมตร^{๓๐}

๑.๔.๒ เหตุผลในการขยายเขตเทศบาล

ในการขยายเขตเทศบาลครั้งที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ นั้น เหตุผลตามพระราชกฤษฎีกา ก็คือ โดยที่เห็นสมควรเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลนครกรุงเทพมหานครจังหวัดพระนครเสียใหม่ ตามความจำเป็นแห่งการบริหารงานของเทศบาล ต่อมาเนื่องจากภายในเขตเทศบาลนครกรุงเทพมหานครมีประชาชนรวมกันอยู่หนาแน่นและได้ขยายออกไปอยู่นอกเขตเทศบาลมากยิ่งขึ้น ทำให้ท้องที่ต่าง ๆ นอกเขตเทศบาลมีสภาพเป็นชุมชน จึงสมควรขยายเขตเทศบาลนครกรุงเทพมหานครเพื่อเทศบาลจะได้ปกครองดูแลและบูรณะท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป^{๓๑} ดังนั้นจึงได้มีการขยายเขตเทศบาลนครกรุงเทพมหานครเป็นครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ต่อมาในวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ ก็ได้มีพระราชกฤษฎีกาขยายเขตเทศบาลออกไปอีกเป็นครั้งที่ ๓ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๘^{๓๒} เป็นต้นมา เหตุผลในการขยายเขตเทศบาลออกไปอีกในครั้งนี้ก็เนื่องจากในเขตเทศบาลนครกรุงเทพมหานครได้มีประชากรเพิ่มมากขึ้น

^{๓๐} เทศบาลนครกรุงเทพ, "สถิติเนื้อที่ในเขตเทศบาลนครกรุงเทพ" แห่งภูมิปัญญาของแผนกสถิติ, กองทะเบียนและสถิติ, สำนักปลัดเทศบาล

^{๓๑} พระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลนครกรุงเทพ พุทธศักราช ๒๔๘๕, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๙ ตอนที่ ๖๐ ลงวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๕, เหตุผลของการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกา

^{๓๒} พระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลนครกรุงเทพ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๙๗, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๑ ตอนที่ ๗๙ ลงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๗, หมายเหตุท้ายพระราชกฤษฎีกา

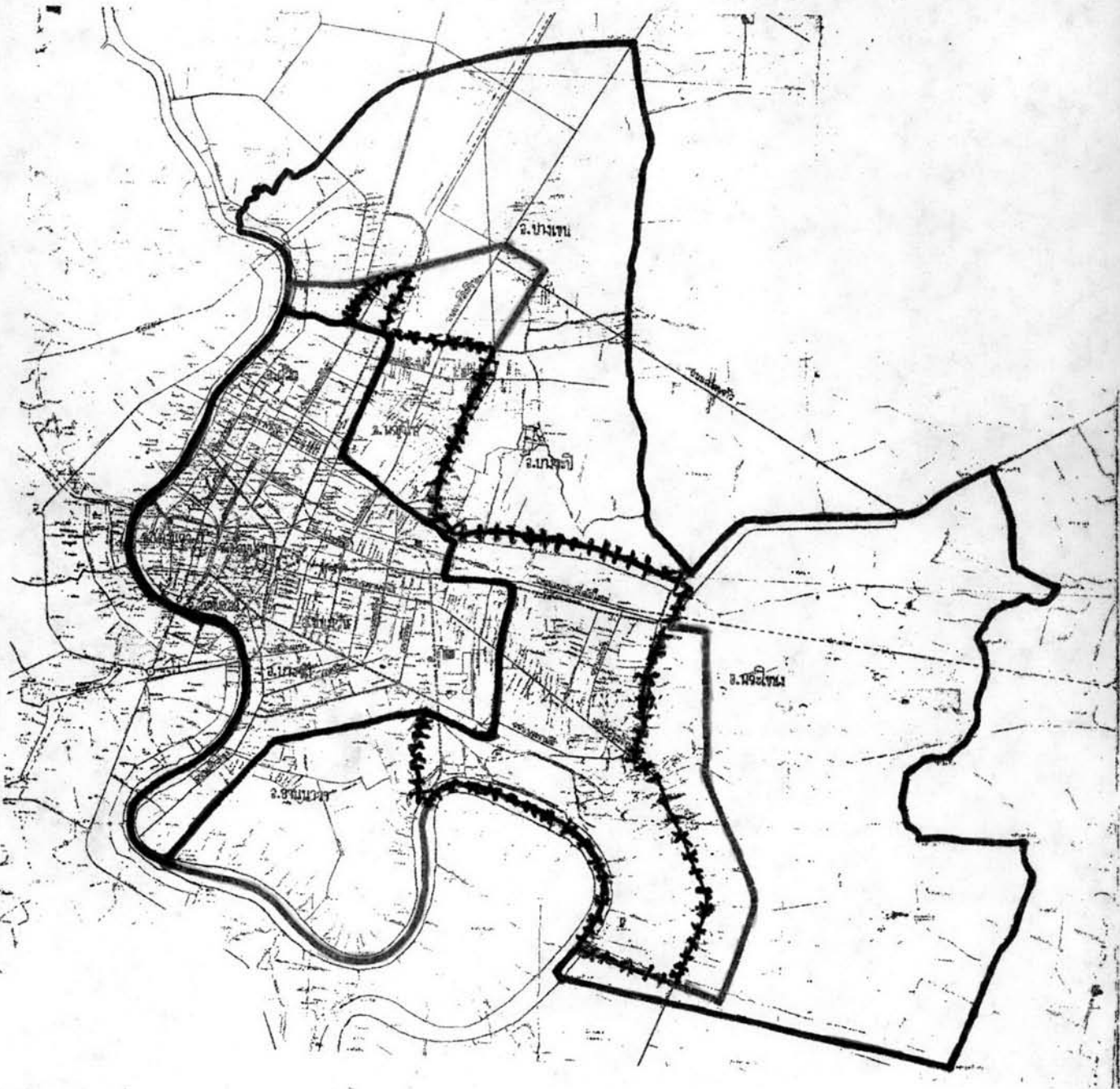
^{๓๓} พระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลนครกรุงเทพ (ฉบับที่ ๓) พุทธศักราช ๒๕๐๗, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๘๑ ตอนที่ ๑๒๔ ลงวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๗, มาตรา ๒

ทั้งได้ขยายออกไปอยู่นอกเขตเทศบาลก็เป็นจำนวนมาก ทำให้ท้องถิ่นนอกเขตเทศบาลมีสภาพเป็นบริเวณ
ชุมนุมชน เป็นย่านธุรกิจการค้า การอุตสาหกรรมและบริเวณที่พักอาศัย จึงจำเป็นที่จะต้องให้การทะนุ
บำรุงในด้านคมนาคม การสุขาภิบาล การสาธารณสุขการ และอื่น ๆ รวมทั้งจัดระเบียบชุมนุมชนตาม
ผังเมืองต่อไป เป็นการสมควรให้ขยายเขตเทศบาลนครกรุงเทพเพื่อประโยชน์ในการปกครองและทะนุ
บำรุงท้องถิ่นตามความเหมาะสมต่อไป^{๓๔}

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หมายเหตุท้ายพระราชกฤษฎีกา

แผนที่ ที่ ๑

แผนที่ เปรียบเทียบการขยายเขตเทศบาลนครกรุงเทพ

ที่มา

—————	เขตเทศบาลนครกรุงเทพ ปี ๒๔๘๐ - ๒๔๘๕
+++++	— " — ๒๔๘๕ - ๒๔๙๓
—————	— " — ๒๔๙๓ - ๒๕๐๘
—————	— " — ๒๕๐๘ - ปัจจุบัน

แผนที่ท้ายพระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพ พุทธศักราช ๒๔๙๓

แผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกา เปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลนครกรุงเทพ พุทธศักราช ๒๔๘๕

————— " ————— (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๙๓

————— " ————— (" ๓) " ๒๕๐๓

(จัดทำแผนที่เปรียบเทียบโดยผู้เขียน)

๑.๕ การเพิ่มภาระหน้าที่ของเทศบาล

เมื่อมีการขยายเขตเทศบาลกว้างขวางออกไป เป็นลำดับคงได้กลาวมาแล้วนั้น ก็ทำให้ขนาดของภาระหน้าที่ของเทศบาลตามกฎหมายก็ใหญ่ขึ้นตามลำดับ เช่นเดียวกัน ทำให้เทศบาลนครกรุงเทพฯ มีความรับผิดชอบงานที่มีขนาดหนักขึ้น การเพิ่มภาระหน้าที่ของเทศบาลนั้นจะสังเกตได้จากงบประมาณประจำปีของเทศบาลนครกรุงเทพฯ เปรียบเทียบกับในปีที่ขยายเขตเทศบาลดังนี้

(จำนวนบาท)

	งบประมาณรายรับ	งบประมาณรายจ่าย
พ.ศ. ๒๔๘๑	๒,๗๒๑,๘๐๐	๒,๙๓๕,๘๐๐
ขยายเขตเทศบาลครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๘๕	๒,๙๐๗,๗๐๐	๒,๗๖๑,๕๑๓
ขยายเขตเทศบาลครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๙๓	๕๕,๗๓๘,๖๕๐	๕๓,๐๘๕,๕๕๘
ขยายเขตเทศบาลครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๐๘	๕๕๐,๘๒๑,๙๗๘	๕๓๕,๑๕๕,๘๙๐ ^{๓๕}

จากตัวเลขงบประมาณนั้นจะเห็นได้ว่า จำนวนงบประมาณของเทศบาลนครกรุงเทพฯ ในช่วงเวลาของการขยายเขตเทศบาลนครกรุงเทพฯ แต่ละครั้งนั้นงบประมาณจะเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว อันแสดงให้เห็นว่าภาระหน้าที่ของเทศบาลนครกรุงเทพฯ ตลอดจนความรับผิดชอบในงานก็มีขนาดใหญ่ตามจำนวนงบประมาณที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เทศบาลจะต้องมีการระดมเงินมาเพื่อให้ได้ค่ามงบประมาณรายรับที่คงไว้

^{๓๕} จิตจำลอง ศาสตรະสังข์, "ประวัติของกองงบประมาณฯ ที่ระลึกคล้ายวันสถาปนาเทศบาลนครกรุงเทพฯ ครบรอบ ๓๐ ปี, เรื่องเดิม, หน้า ๓๕ - ๓๘

และต้องใช้จ่ายเงินเหล่านี้ในกิจการของเทศบาลอันเป็นการทำนุบำรุงท้องถิ่นตามงบประมาณรายจ่ายที่คงไว้เช่นเดียวกัน

๑.๖ การเพิ่มจำนวนพนักงานเทศบาล

การที่เทศบาลนครกรุงเทพฯ มีภาระหน้าที่เพิ่มมากขึ้นตามขนาดของจำนวนประชากรที่มีเพิ่มมากขึ้น และเขตบริการขอเบิกขยายออกไปกว้างขวางมากขึ้นนั้น เทศบาลก็จำเป็นต้องเพิ่มจำนวนพนักงานเทศบาลให้มากขึ้นเป็นเงาตามตัวเพื่อที่จะปฏิบัติการภารกิจให้สำเร็จลุล่วงไปได้ การเพิ่มจำนวนพนักงานเทศบาลนั้นจะสังเกตเห็นได้จากตารางที่ ๑ ซึ่งแสดงถึงจำนวนอัตราตำแหน่งของพนักงานเทศบาลตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้นมา และเมื่อนำเอาจำนวนอัตราตำแหน่งพนักงานเทศบาลในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ มาเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. ๒๔๕๐ แล้วจะเห็นว่าจำนวนอัตราตำแหน่งพนักงานเทศบาลเพิ่มขึ้นถึง ๖.๕ เท่าตัวทีเดียว และการที่นำตัวเลขตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๐ มาเสนอนั้นก็เพราะก่อนหน้านั้นทางเทศบาลยังมิได้รวบรวมตัวเลขจำนวนอัตราตำแหน่งพนักงานเทศบาลไว้ และการที่นำเอาจำนวนอัตราตำแหน่งมาเสนอในตารางนี้ก็เพราะว่าพนักงานในเทศบาลนครกรุงเทพฯ นั้นมีการเข้า - ออก ตลอดเวลา ดังนั้นถ้าจะนับเอาอัตราตำแหน่งเป็นเครื่องชี้ถึงจำนวนพนักงานเทศบาลที่แท้จริงก็คงจะไม่ทางไกลกันนัก เพราะเมื่อเกิดมีตำแหน่งว่างขึ้นเทศบาลก็จะรีบดำเนินการบรรจุบุคคลในตำแหน่งที่ว่าง ทั้งนี้เพราะตำแหน่งทุกตำแหน่งก็มีความจำเป็นแก่การปฏิบัติงานประจำวันทั้งสิ้น ดังนั้นถ้าปล่อยให้ตำแหน่งว่างไว้นานก็อาจจะทำความเสียหายให้แก่การปฏิบัติกิจการของเทศบาลได้

นอกจากพนักงานประจำที่แสดงไว้ในตารางที่ ๑ นั้นแล้ว เทศบาลนครกรุงเทพฯ ยังมีลูกจ้าง ทั้งลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราวอีก ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ มีลูกจ้างประจำ ๒,๕๔๔ คน ส่วนลูกจ้างชั่วคราวนั้นยังไม่สามารถรวมตัวเลขเป็นสถิติตายตัวได้ เพราะว่าตัวเลขเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา และอำนาจการจ้างลูกจ้างชั่วคราวเหล่านี้ก็เป็นเรื่องของแต่ละกองและฝ่ายดำเนินการจ้างเองได้ตามจำนวนงบประมาณที่ได้รับอนุมัติแต่ละปีไป แต่พอจะประมาณได้ว่ามีลูกจ้างชั่วคราวทั้งหมดประมาณ ๕,๐๐๐ คน ^{๓๖} ดังนั้นจะเห็นว่าในปัจจุบันนี้เทศบาลนครกรุงเทพฯ มีพนักงานเทศบาลประจำและลูกจ้างรวม

^{๓๖} สัมภาษณ์นางอำไพวรรณ สาสุขวัฒน์ หัวหน้าแผนกทะเบียนประวัติ, กองการเจ้าหน้าที่ สำนักปลัดเทศบาล, เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

กันประมาณกว่า ๑๕,๐๐๐ คน จึงนับว่าเทศบาลนครกรุงเทพก็เป็นองค์การบริหารงานที่มีขนาดใหญ่
มากองค์การหนึ่งในประเทศไทย

ตารางที่ ๑

สถิติแสดงจำนวนอัตราค่าแห่งพนักงานเทศบาลนครกรุงเทพ
ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๕๑๓

พ.ศ.	จำนวนตามขั้น					วิสามัญ	รวม
	พิเศษ	เอก	โท	ตรี	จัตวา		
๒๔๘๐	๑	๕	๓๑	๕๑	๖๒๕	๘๘๕	๑,๑๙๘
๒๔๘๑	๑	๕	๓๓	๖๓	๗๐๙	๕๕๘	๑,๓๖๙
๒๔๘๒	๑	๔	๔๑	๗๔	๗๐๕	๖๐๖	๑,๔๓๕
๒๔๘๓	๑	๔	๔๘	๑๐๑	๖๔๔	๖๖๕	๑,๔๖๓
๒๔๘๔	๑	๕	๔๘	๑๐๑	๗๓๘	๖๔๘	๑,๕๔๑
๒๔๘๕	๑	๕	๔๘	๑๐๑	๗๓๘	๖๔๘	๑,๕๔๑
๒๔๘๖	๑	๕	๔๘	๑๐๑	๗๓๘	๖๔๘	๑,๕๔๑
๒๔๘๗	๑	๘	๔๘	๑๐๑	๖๒๖	๕๒๔	๑,๓๐๘
๒๔๘๘	๑	๑๑	๑๐๘	๑๐๗	๖๔๕	๘๙๐	๑,๓๖๒
๒๔๘๙	๑	๑๑	๑๐๙	๑๒๕	๗๓๕	๕๕๘	๑,๕๓๙
๒๕๐๐	๒	๑๐	๑๒๐	๑๓๙	๘๔๕	๖๓๒	๑,๗๘๘
๒๕๐๑	๓	๙	๑๒๓	๑๕๘	๙๒๒	๖๓๙	๑,๘๕๔
๒๕๐๒	๖	๙	๑๓๔	๑๘๖	๑,๐๑๐	๖๗๖	๒,๐๒๑
๒๕๐๓	๗	๑๐	๑๕๒	๒๒๘	๑,๐๙๐	๖๙๖	๒,๑๘๓
๒๕๐๔	๑๑	๒๘	๑๘๓	๓๓๐	๑,๓๓๑	๗๕๖	๒,๖๓๙
๒๕๐๕	๑๑	๓๒	๒๑๒	๓๙๕	๑,๔๕๖	๘๒๘	๒,๙๓๔
๒๕๐๖	๑๑	๔๗	๒๕๖	๖๔๔	๒,๒๘๙	๙๕๒	๔,๑๙๙
๒๕๐๗	๑๔	๕๑	๒๙๙	๘๓๒	๒,๖๔๐	๑,๐๕๗	๔,๘๙๓
๒๕๐๘	๑๔	๕๓	๓๓๓	๑,๑๒๑	๒,๕๖๙	๑,๐๗๘	๕,๑๑๒
๒๕๐๙	๑๖	๗๓	๔๓๗	๑,๔๘๕	๒,๙๗๕	๑,๒๕๖	๖,๒๓๒
๒๕๑๐	๑๘	๙๘	๕๑๙	๑,๘๐๙	๓,๐๖๖	๑,๓๒๔	๖,๘๓๔
๒๕๑๑	๒๔	๑๑๒	๖๑๓	๒,๐๕๑	๒,๙๐๕	๑,๓๒๙	๗,๐๓๔
๒๕๑๒	๒๖	๑๒๒	๖๔๑	๒,๒๕๙	๒,๙๖๘	๑,๓๙๒	๗,๓๖๘
๒๕๑๓	๒๗	๑๓๒	๖๙๔	๒,๕๓๒	๒,๘๑๘	๑,๔๕๕	๗,๖๔๘

ที่มา

เทศบาลนครกรุงเทพ, แผนกทะเบียนประวัติ, กองการเจ้าหน้าที่, สำนักปลัดเทศบาล
(จัดทำตารางโดยผู้เขียน)

๑.๗ การขยายตัวของหน่วยงาน

เมื่อภาระหน้าที่ของเทศบาลนครกรุงเทพฯ ได้มีปริมาณเพิ่มขึ้นมาก อันเนื่องมาจากพื้นที่ที่รับผิดชอบ คือ อาณาเขตเทศบาลได้ขยายออกไปกว้างขวางยิ่งขึ้น ความจำเป็นที่ตามมาก็คือ เทศบาลจะต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงานอันเป็นหน้าที่ของเทศบาล ตลอดจนการให้บริการแก่ประชาชนในสถานที่ต่าง ๆ ใต้อย่างทั่วถึงและเพียงพอ

๑.๗.๑ หน่วยงานของเทศบาลนครกรุงเทพฯ เมื่อเริ่มจัดตั้ง

เมื่อเริ่มจัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพฯ ขึ้นนั้น ได้จัดแบ่งหน่วยงานไว้ดังนี้

- (๑) สำนักปลัดเทศบาล
- (๒) สถานนคร
- (๓) กองคลัง
- (๔) กองผลประโยชน์^{๓๗)}

สำหรับสถานครทำหน้าที่เป็นสำนักเลขานุการสภาเทศบาล เป็นหน่วยงานอิสระขึ้นตรงต่อประธานสภา และมีเลขานุการสภาเป็นหัวหน้า ต่อมาถูกยุบและได้รวมหน่วยงานนี้ไว้ในสำนักปลัดเทศบาล^{๓๘)}

๑.๗.๒ วิวัฒนาการของหน่วยงาน

ต่อมาในปีเริ่มดำเนินการนั้นเอง เทศบาลนครกรุงเทพฯ ได้รับโอนกิจการของหน่วยราชการหลายแห่งมาปฏิบัติมากขึ้น จึงได้มีการจัดหน่วยงานใหม่ตามคำสั่งที่ ๒/๒๔๘๐ ลงวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ และแบ่งงานออกเป็นกอง มีหัวหน้ากองรับผิดชอบขึ้นตรงต่อคณะเทศมนตรี ๕ กอง คือ

- (๑) สำนักปลัดเทศบาล
- (๒) กองคลังเทศบาล
- (๓) กองผลประโยชน์เทศบาล
- (๔) กองช่างเทศบาล

^{๓๗)} นันทกา สุประภาตะนันท์, "วิวัฒนาการของเทศบาลนครกรุงเทพฯ" เรื่องเดิม, หน้า ๒๓

^{๓๘)} นันทกา สุประภาตะนันท์, "ข้อควรทราบเกี่ยวกับเทศบาลนครกรุงเทพฯ" เรื่องเดิม, หน้า ๘๕

- (๕) กองถนน
- (๖) กองสาธารณสุขเทศบาล
- (๗) กองตำรวจเทศบาล
- (๘) โรงพยาบาลกลาง
- (๙) ^{๓๙} วชิรพยาบาล

การจัดระเบียบองค์การบริหารงานของเทศบาลนครกรุงเทพมหานครนั้น ได้มีการปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้มีประสิทธิภาพให้มากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ เทศบาลนครกรุงเทพได้จัดระเบียบบริหารใหม่ ดังนี้

- (๑) สำนักงานเลขาธิการนายกเทศมนตรี
- (๒) กองกลาง
- (๓) กองคลัง
- (๔) กองผลประโยชน์
- (๕) กองการโยธา
- (๖) กองรักษาความสะอาด
- (๗) กองสาธารณสุข
- (๘) กองสวนสาธารณะ
- (๙) โรงพยาบาลกลาง
- (๑๐) วชิรพยาบาล
- (๑๑) ^{๔๐} กองกฎหมายและคดี

^{๓๙} เทศบาลนครกรุงเทพ, ที่ระลึกคล้ายวันสถาปนาเทศบาลนครกรุงเทพ ครบรอบ ๓๐ ปี, เรื่องเก็บ, หน้า ๑๐๐ - ๑๐๙

^{๔๐} พันธุ์ ไชยนิทัศน์, "การจัดระเบียบบริหารงานของเทศบาลนครกรุงเทพ" เทศบาลนครกรุงเทพในรอบ ๒๐ ปี, พระนคร, โรงพิมพ์กรมมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๐๑, หน้า ๕๓

การแบ่งส่วนงานดังกล่าวนี้ได้ใช้มาจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๔ เทศบาลนครกรุงเทพก็ได้มีการปรับปรุงส่วนการบริหารใหม่อีก

๑.๗.๓ หน่วยงานในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ เทศบาลนครกรุงเทพได้เริ่มปรับปรุงหน่วยงานครั้งใหญ่อีก โดยรวมเขตกองต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมเข้าด้วยกัน และจัดตั้งขึ้นเป็นฝ่าย การจัดตั้งฝ่ายได้ขยายการดำเนินการเรื่อยมาจนเต็มรูปแบบในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ จึงทำให้ปัจจุบันนี้เทศบาลนครกรุงเทพแบ่งหน่วยงานภายในออกเป็น ๑ สำนักงาน และ ๗ ฝ่าย คือ

๑. สำนักปลัดเทศบาล
๒. ฝ่ายการคลัง
๓. ฝ่ายการศึกษาและสวัสดิการสังคม
๔. ฝ่ายสาธารณสุข
๕. ฝ่ายการโยธา
๖. ฝ่ายอาคารและบูรณะ
๗. โรงพยาบาลกลาง
๘. วิทยาลัยพยาบาล^{๔๑}

หน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นฝ่ายเหล่านี้ก็มีการแบ่งส่วนการบริหารงานย่อยออกเป็นกอง และแต่ละกองก็ได้แบ่งออกเป็นแผนกต่าง ๆ ออกไปอีก ดูตามแผนภูมิที่ ๒

^{๔๑} เทศบาลนครกรุงเทพ, ที่ระลึกคล้ายวันสถาปนาเทศบาลนครกรุงเทพครบรอบ ๓๐ ปี
เรื่องเดิม, หน้า ๒๑ - ๒๔

Handwritten text in a stylized script, possibly representing a name or a signature. The characters are highly stylized and difficult to decipher, but appear to be arranged in two lines.

P. 33

๑.๘ ความจำเป็นที่จะต้องมีการบริหารงานในรูปแบบแขวง

จากการศึกษาที่ได้นำเสนอมานั้นจะเห็นได้ว่าเทศบาลนครกรุงเทพฯ เป็นองค์การบริหารงานส่วนท้องถิ่นหน่วยหนึ่ง มีอาณาเขตกว้างขวางมาก มีพื้นที่เขตรับผิดชอบซ้อนเขตการปกครองภูมิภาคถึง ๑๑ อำเภอของจังหวัดพระนคร มีหน้าที่หรือกิจกรรมอันเกี่ยวกับประชาชนมากมาย จำนวนประชากรตามสถิติปี พ.ศ.๒๕๑๓ ก็มีถึง ๒,๒๗๑,๐๖๒ คน การจัดแบ่งส่วนการบริหารงานของเทศบาลเพื่อที่จะได้บริหารงานของเทศบาลให้บรรลุผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นก็เห็นไปอย่างสลับซับซ้อนดังจะเห็นว่าหน่วยงานในระดับฝ่ายรวมทั้งสำนักปลัดเทศบาลควมก็มีถึง ๘ หน่วยงาน ระดับกองก็มีถึง ๓๖ กอง และระดับแผนกก็มีถึง ๑๕๓ แผนก จำนวนพนักงานเจ้าหน้าที่ของเทศบาลทั้งพนักงานสามัญ วิสามัญ รวมทั้งลูกจ้างก็มีกว่า ๑๘,๐๐๐ คน เทศบาลนครกรุงเทพฯ จึงเป็นองค์การบริหารที่มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนขนาดใหญ่ของนครหนึ่ง ดังนั้นเทศบาลนครกรุงเทพฯ จึงจำเป็นต้องพยายามปรับปรุงหน่วยการบริหารงานของตนอยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะได้ปฏิบัติงานตามอำนาจและหน้าที่ของเทศบาลที่มีตามกฎหมายให้มีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ และเพื่อจะได้ให้บริการแก่ประชาชนเป็นไปด้วยความสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น และเพื่อกระจายการให้บริการที่จำเป็นบางประเภทใดกร จะนำไปสู่ประชาชนที่อยู่ตามส่วนต่าง ๆ ภายในเขตเทศบาลได้อย่างทั่วถึง ประกอบกับนายชานาญ ยูบรูณ ชณะที่ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมมหาดไทย ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแล เทศบาลทั่วราชอาณาจักรในนามของกระทรวงมหาดไทย (และขณะเดียวกันก็ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีนครกรุงเทพฯ) ได้มีบันทึกเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยความตอนหนึ่งว่า

"ควยปัจจุบันเทศบาลนครกรุงเทพฯ และเทศบาลนครธนบุรี ประกอบด้วยย่านชุมชนชนต่าง ๆ หนาแน่น แต่ละเทศบาลมีอาณาเขตกว้างขวางและมีจำนวนประชากรทวีมากขึ้น งานของเทศบาลมีหน้าที่จะต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนโดยใกล้ชิด โดยเฉพาะสำหรับเทศบาลทั้งสองแห่งนี้เป็นเทศบาลนครหลวง ซึ่งได้มีพระราชกฤษฎีกาให้อยู่ในความควบคุมดูแลของกระทรวงมหาดไทยโดยตรง จึงจำเป็นต้องกวดขันในการปรับปรุงบ้านเมือง การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ตลอดจนการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนให้เข้มงวดยิ่งขึ้น แต่เท่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ การตรวจควบคุม สอดส่อง เรงรักษา โดยเฉพาะการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่มาติดต่อกับเทศบาลยังไม่ไคผลเป็นที่พอใจ เพราะงานของเทศบาลส่วนใหญ่มารวมปฏิบัติอยู่ ณ ที่ตั้งเทศบาล ไม่ไคกระจายกำลังไปตามจุดต่าง ๆ ที่ใกล้ชิดประชาชน ส่วนเจ้าหน้าที่จะออกไปตรวจ เรงรักษาหรือสอดส่องงานใน

หน้าที่ต่าง ๆ ส่วนใหญ่ต้องเดินทางไปจากที่ตั้งเทศบาล ทำให้เสียเวลาในการเดินทางทั้งไปและกลับ โดยใช่เหตุ การตรวจตราและควบคุมงานจึงไม่ค่อยจะทั่วถึง แม่ว่าจะมีงานบางอย่างที่เทศบาลได้กระจายกำลังไปปฏิบัติอยู่ตามจุดต่าง ๆ แล้ว เช่น งานทะเบียนราษฎร การประเมินภาษีที่ดินและโรงเรือน เป็นต้น แต่ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการบริการแก่ประชาชนได้เพียงพอ เพราะยังมีงานของเทศบาลอีกมากมายที่ประชาชนจะต้องมาติดต่อ ณ ที่ตั้งเทศบาลโดยตรง นอกจากนั้นในการดำเนินงานเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ซึ่งเป็นหน้าที่ของเทศบาล ~~และ~~ ต้องมีการตรวจแก้ไขปรับปรุงอยู่เป็นประจำ

เพื่อขจัดข้อขัดข้องต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น กรมมหาดไทยเห็นสมควรจะไต่แบ่งเขตปฏิบัติงานของเทศบาลนครกรุงเทพฯ และเทศบาลนครธนบุรีออกเป็นเขต ๆ โดยถือตามเขตการปกครองภูมิภาคของอำเภอเฉพาะที่อยู่ในเขตเทศบาล เว้นแต่เขตท้องที่บางส่วนของอำเภอบางเขนและอำเภอบางกะปิ ซึ่งเขตเทศบาลได้เข้าไปคล่อมอยู่ในเขตการปกครองภูมิภาคแต่เพียงบางส่วน ควรรวมไว้ในเขตของอำเภुकุสิตและอำเภอพระโขนงตามลำดับที่ตั้งที่เทศบาลได้แบ่งเป็นแขวงเพื่อการทะเบียนราษฎรไว้แล้ว เขตปฏิบัติงานที่แบ่งนี้ควรเรียกว่า "แขวง" แล้วระบุชื่ออำเภอต่อท้าย เช่น เขตเทศบาลในเขตของอำเภอพระนคร ก็ให้เรียกชื่อว่า "แขวงพระนคร" เป็นต้น^{๕๒}

บันทึกฉบับนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยก็เห็นชอบด้วย และกระทรวงมหาดไทยก็ได้มีหนังสือความมาก ที่ ๒๐๕๗๖/๒๕๐๕ ลงวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๐๕ ถึงเทศบาลนครกรุงเทพฯ ซึ่งแจ้งนโยบายของกระทรวงมหาดไทย และให้เทศบาลดำเนินการประกาศแบ่งเขตเทศบาลออกเป็นแขวงต่อไป^{๕๓} จากความจำเป็นที่เกิดขึ้นและจากความคิดเห็นของผู้นำนางและหน้าที่ควบคุมดูแลเทศบาลดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้เกิดการแบ่งเขตการบริหารงานของเทศบาลออกเป็นแขวงขึ้น

^{๕๒} กรมมหาดไทย, บันทึกที่ ๒๔๕๖/๒๕๐๕ เรื่อง การแต่งตั้งนายอำเภอในจังหวัดพระนคร และธนบุรีไปช่วยปฏิบัติงานเทศบาล ลงวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๐๕, จากแฟ้ม "ดำเนินการแต่งตั้งนายอำเภอในจังหวัดพระนคร เป็นหัวหน้าแขวง" ของกองราชการส่วนท้องถิ่น, กรมการปกครอง

^{๕๓} กระทรวงมหาดไทย, "หนังสือความมาก ที่ ๒๐๕๗๖/๒๕๐๕ เรื่อง แต่งตั้งนายอำเภอไปช่วยปฏิบัติงานเทศบาล ลงวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๐๕, จากแฟ้มการดำเนินการเกี่ยวกับแขวงของกองกลาง, สำนักปลัดเทศบาล เทศบาลนครกรุงเทพฯ

11062748

สำหรับความคิดในการเปลี่ยนแปลงรูปการปกครองในเขตนครหลวง เพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นนั้น ได้มีมาก่อนแล้ว กล่าวคือ กระทรวงมหาดไทยได้เริ่มดำเนินการร่างพระราชบัญญัติการปกครองนครหลวงขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๒ โดยรวมการปกครองจังหวัดพระนคร จังหวัดธนบุรี เข้าด้วยกัน และรวมเทศบาลนครกรุงเทพและเทศบาลนครธนบุรีเป็นเทศบาลนครหลวง เพื่อที่จะให้การปกครองนครหลวงได้มีรูปการปกครองและบริหารงานให้แตกต่างไปจากจังหวัดอื่น ๆ และในโอกาสต่อไปก็จะได้นวมเอาจังหวัดนนทบุรี และจังหวัดสมุทรปราการ รวมเป็นการปกครองนครหลวงด้วย และการที่กระทรวงมหาดไทยสั่งให้เทศบาลนครกรุงเทพจัดการบริหารในรูปแบบนี้ขึ้นก็โดยมีจุดประสงค์จะให้แขวงเป็นหน่วยงานอิสระแบบเทศบาลขนาดเล็ก มีอำนาจบริหารงานของตนเองบางอย่างได้โดยอิสระ (Autonomy) กระจายอยู่ทั่วไปแบบ Borough ของอังกฤษ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเตรียมรับวิวัฒนาการที่จะได้ดำเนินการบริหารงานในรูปการปกครองนครหลวงต่อไป ในเมื่อได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินครหลวงแล้ว นอกจากนี้นี้ คร.ชำนาญ ยุวบูรณ์ อธิบดีกรมการปกครอง และนายกเทศมนตรีเทศบาลนครกรุงเทพสมัยนั้น ได้สั่งการ เป็นการภายในกว่าวาจาให้เจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ของเทศบาลนครกรุงเทพดำเนินการขยายงานเพื่อเตรียมรับการปกครองในรูปนครหลวงอีกด้วย เช่น การขยายงานด้านการรักษาพยาบาลแก่ประชาชนในเขตเทศบาลนครหลวง โดยให้เตรียมขยายโรงพยาบาลโรคติดต่อที่จังหวัดธนบุรี ซึ่งสร้างมาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๒๓ (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๒๑ แผ่นพิเศษ หน้า ๘๗๑ ลงวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๓) เพื่อเป็นสถานที่ป้องกันและรักษากาฬโรค แล้วโอนมาอยู่เทศบาลนครกรุงเทพ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยสังกัดอยู่กับกองสาธารณสุข ต่อมาชำรุดทรุดโทรมมากเพราะตั้งแต่ทำการก่อสร้างมายังไม่มีการซ่อมแซมเลย และเทศบาลเห็นว่าระยะต่อมาถ้าไม่ค่อยมีโรคระบาดมากนัก ดังนั้นเมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๔ เทศบาลจึงได้มีคำสั่งให้โอนมาอยู่ในความดูแลของโรงพยาบาลกลาง เพื่อใช้เป็นสถานที่พักฟื้นคนไข้ (คำสั่งเทศบาลที่ น.๔๘/๒๕๐๔ ลงวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๔ เรื่อง โอนกิจการโรงพยาบาลเทศบาลให้

๔๓ ก.

สัมภาษณ์ คร.จุมพล สวัสดิ์วิทยากร เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๑๕ ณ ห้องประชุม
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โรงพยาบาลกลาง) ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ก็ได้เริ่มมีการซ่อมแซมและก่อสร้างอาคาร
สถานพักฟื้นคนไข้แห่งนี้เพิ่มเติมขึ้นอีก โดย คร.ชำนาญ ยุวบูรณ์ นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น
มีนโยบายที่จะให้เปิดสถานพักฟื้นคนไข้แห่งนี้เป็นโรงพยาบาลสำหรับให้บริการรักษาคนไข้
ทั่วไปในเขตนครหลวง ในเมื่อได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการปกครองนครหลวงแล้ว
และตามนโยบายของนายกรัฐมนตรีนั้นก็ต้องการ เปิดโรงพยาบาลแห่งนี้ให้ทันในปี พ.ศ. ๒๕๑๑
สำหรับในการจัดตั้งแขวงขึ้นนั้นนายกรัฐมนตรีก็ได้สั่งให้ใช้ศูนย์บริการสาธารณสุขคินแกง เป็น
ที่ทำการแขวงทดลองก่อน โดยจะให้มีหน่วยงานทะเล เป็นราษฎร เพื่อคอยปฏิบัติหน้าที่ทางกำ
การทะเล เป็นราษฎรอันเป็นงานในหน้าที่ของกองทะเล เบียนและสถิติ และหน่วยงานสาธารณสุข
เพื่อคอยปฏิบัติหน้าที่ในการควบคุมการสุขาภิบาล และการออกใบอนุญาตให้ประกอบกิจการ
ต่าง ๆ ซึ่งเป็นงานในหน้าที่ของฝ่ายสาธารณสุข ประจำอยู่ที่แขวงทดลองแห่งนี้ ทั้งนี้ก็เพื่อ
ที่จะได้ให้ประชาชนภายในเขตของแขวงได้ไปติดต่อเรื่องราวต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการทะเล เบียน
ราษฎร และการสาธารณสุขได้ ณ ที่ทำการแขวงนั้น โดยไม่ต้องไปทำการติดต่อกับสำนักงาน
ใหญ่เทศบาล ^{๔๓ ข.} เช่น การยื่นขออนุญาตเปิดร้านอาหาร ประชาชนก็จะไปยื่นคำร้องขอ
อนุญาตเปิดร้านอาหาร ณ ที่ทำการแขวงนั้น เมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับเรื่องแล้วก็จะนัดใหญ่ยื่น
คำร้องนั้นมารับใบอนุญาตที่แขวง ส่วนวิธีการดำเนินการตรวจสอบเพื่อขออนุมัติให้ออกใบ
อนุญาต และการนำเรื่องไปใหญ่มีอำนาจในการอนุญาตที่เทศบาลพิจารณาทำเป็นเรื่องเพื่อ
อนุมัติให้ออกใบอนุญาตนั้น ก็เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่แขวง และเมื่อได้รับอนุมัติให้ออกใบ
อนุญาตได้แล้ว ทางเทศบาลก็จะส่งเรื่องให้มาออกใบอนุญาตที่แขวง ดังนั้น ประชาชนจึงติด
ข้องงานที่แขวงเพียงแห่งเดียว ไม่ต้องไปติดต่อกับสำนักงานใหญ่ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวก
ความสะดวกให้แก่ประชาชน แขวงทดลองนี้ต่อมาก็ได้เลิกไปเมื่อได้ตั้งแขวงจริง ๆ ขึ้น

^{๔๓ ข.}

สัมภาษณ์ นายแพทย์คัมภีร์ มัลลิกะมาส รองปลัดเทศบาลนครหลวง
เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และท่านได้
ให้คำสัมภาษณ์เพิ่มเติมอีก เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ณ ห้องนายแพทย์ผู้อำนวยการ
โรงพยาบาลกลาง

๑.๕ แขวงต่าง ๆ ของเทศบาลนครกรุงเทพ

เมื่อเริ่มจัดตั้งแขวงใหม่ ๆ นั้น เทศบาลนครกรุงเทพได้แบ่งเขตการบริหารออกเป็น ๘ แขวง
คือ

๑. แขวงพระนคร มีอาณาเขตเต็มพื้นที่ของเขตปกครองภูมิภาคอำเภอพระนคร
๒. แขวงป้อมปราบศัตรูพ่าย มีอาณาเขตเต็มพื้นที่ของเขตปกครองภูมิภาคอำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย
๓. แขวงสัมพันธวงศ์ มีอาณาเขตเต็มพื้นที่ของเขตปกครองภูมิภาคอำเภอสัมพันธวงศ์
๔. แขวงยานนาวา มีอาณาเขตเต็มพื้นที่ของเขตปกครองภูมิภาคอำเภอยานนาวา
๕. แขวงบางรัก มีอาณาเขตเต็มพื้นที่ของเขตการปกครองภูมิภาคอำเภอบางรัก
๖. แขวงปทุมวัน มีอาณาเขตเต็มพื้นที่ของเขตการปกครองภูมิภาคอำเภอปทุมวัน
๗. แขวงพระโขนง มีอาณาเขตในพื้นที่เฉพาะเขตการปกครองภูมิภาคอำเภอพระโขนงและ
อำเภอบางกะปิบางส่วนที่อยู่ในเขตเทศบาล (ตรงกับเขตแขวงการทะเบียนราษฎรของแขวงพระโขนง)
๘. แขวงคูสิต มีอาณาเขตในพื้นที่เฉพาะเขตการปกครองภูมิภาคอำเภอคูสิต อำเภอบางเขน
และอำเภอบางกะปิบางส่วนที่อยู่ในเขตเทศบาล (ตรงกับเขตการทะเบียนราษฎรของแขวงคูสิตและ
พญาไทรวมกัน)

ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งอำเภอพญาไทขึ้น เทศบาลนครกรุงเทพก็ได้จัด
ตั้งแขวงพญาไทเพิ่มเติมอีก ๑ แขวง ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลนครกรุงเทพ
ใหม่ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๘ ซึ่งทำให้เขตเทศบาลนครกรุงเทพมีเนื้อที่เพิ่มขึ้นอีก ๑๑๓.๘๒
ตารางกิโลเมตร โดยรวมเอาตำบลต่อไปนี้มาอยู่ในเขตเทศบาล คือ ตำบลบางซื่อ ตำบลสามเสนใน
อำเภอคูสิต ตำบลลาดยาว อำเภอบางเขน ตำบลสามเสนนอก ตำบลหัวหมาก อำเภอบางกะปิและ
ตำบลสวนหลวง ตำบลหนองบอน ตำบลบางจาก ตำบลบางนา ตำบลคลองตัน อำเภอพระโขนง

๕๔ เทศบาลนครกรุงเทพ, ประกาศการแบ่งเขตเทศบาลนครกรุงเทพออกเป็นแขวงเพื่อการ
ปกครองและการบริหาร, ลงวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ จากแผนการดำเนินการเกี่ยวกับแขวง
ของกองกลาง, สำนักปลัดเทศบาล

๕๕ พระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอพญาไท พ.ศ. ๒๕๐๕, ราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษ, เล่มที่ ๘๓
ตอนที่ ๓๙ ลงวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๕, มาตรา ๓

เทศบาลนครกรุงเทพ จึงได้จัดตั้งสำนักงานแขวงขึ้นอีก ๓ แห่ง คือ

๑. สำนักงานแขวงบางเขน ตั้งอยู่ ณ ที่ว่าการอำเภอบางเขน มีเขตท้องที่ ๑ ตำบล คือ ตำบลลาดยาวทั้งตำบล (เดิมบางส่วนรวมอยู่กับแขวงพญาไท)

๒. สำนักงานแขวงสามเสน ตั้งอยู่ ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข ๔ ถนนดินแดง มีเขตท้องที่ ๒ ตำบล คือ ตำบลสามเสนนอก และตำบลบางกะปิทั้งตำบล (เดิมบางส่วนรวมอยู่กับแขวงพญาไทและแขวงพระโขนง)

๓. สำนักงานแขวงบางนา ตั้งอยู่ ณ ที่ว่าการอำเภอพระโขนง มีเขตท้องที่ ๕ ตำบล คือ ตำบลบางนาทั้งตำบล ตำบลบางจากทั้งตำบล (เดิมบางส่วนรวมอยู่กับแขวงพระโขนง) ตำบลสวนหลวงทั้งตำบล (เดิมบางส่วนรวมอยู่กับแขวงพระโขนง) ตำบลหัวหมาก (เดิมขึ้นอยู่กับอำเภอบางกะปิ) และตำบลหนองบอน

ส่วนตำบลบางซื่อให้ขึ้นอยู่กับแขวงดุสิต ตำบลสามเสนในให้ขึ้นอยู่กับแขวงพญาไท และตำบลคลองตันให้ขึ้นอยู่กับแขวงพระโขนง

ดังนั้นในปัจจุบันนี้เทศบาลนครกรุงเทพจึงได้แบ่งเขตการบริหารงานออกเป็น ๑๒ แขวง และแต่ละแขวงประกอบด้วยตำบลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

(๑) แขวงพระนคร ประกอบด้วย ๑๒ ตำบล คือ

๑. ตำบลพระบรมมหาราชวัง
๒. ตำบลชนะสงคราม
๓. ตำบลวัดสามพระยา
๔. ตำบลบางขุนพรหม
๕. ตำบลบ้านพานถม
๖. ตำบลตลาดยอด
๗. ตำบลบวรนิเวศน์

๕๖
เทศบาลนครกรุงเทพ, ประกาศการจัดตั้งสำนักงานแขวงเพิ่มเติม, ลงวันที่ ๒๘
มกราคม ๒๕๐๘, จากแผนการดำเนินการเกี่ยวกับแขวง ของกองกลาง สำนักปลัดเทศบาล

๘. ตำบลเสาชิงช้า
 ๙. ตำบลศาลเจ้าพ่อเสือ
 ๑๐. ตำบลสำราญราษฎร์
 ๑๑. ตำบลราชบพิธ
 ๑๒. ตำบลวังบูรพา
- (๒) แขวงสัมพันธวงศ์ ประกอบด้วย ๓ ตำบล คือ
๑. ตำบลสัมพันธวงศ์
 ๒. ตำบลตลาดน้อย
 ๓. ตำบลจักรวรรดิ
- (๓) แขวงป้อมปราบศัตรูพ่าย ประกอบด้วย ๕ ตำบล คือ
๑. ตำบลป้อมปราบศัตรูพ่าย
 ๒. ตำบลเทพศิรินทร์
 ๓. ตำบลมหานาค
 ๔. ตำบลบ้านนาคร
 ๕. ตำบลวัดโสมนัส
- (๔) แขวงปทุมวัน ประกอบด้วย ๔ ตำบล คือ
๑. ตำบลวังใหม่
 ๒. ตำบลรองเมือง
 ๓. ตำบลปทุมวัน
 ๔. ตำบลสวนกุหลาบ
- (๕) แขวงบางรัก ประกอบด้วย ๕ ตำบล คือ
๑. ตำบลมหาพฤฒาราม
 ๒. ตำบลสี่พระยา
 ๓. ตำบลสุริวงค์

๔. ตำบลสีลม

๕. ตำบลบางรัก

(๖) แขวงยานนาวา ประกอบด้วย ๘ ตำบล คือ

๑. ตำบลยานนาวา

๒. ตำบลวัดพระยาไกร

๓. ตำบลบางคอแหลม

๔. ตำบลบางโคล่

๕. ตำบลทุ่งวัดดอน

๖. ตำบลทุ่งมหาเมฆ

๗. ตำบลของนันทรี

๘. ตำบลบางโพธิ์

(๗) แขวงดุสิต ประกอบด้วย ๖ ตำบล คือ

๑. ตำบลดุสิต

๒. ตำบลวชิรพยาบาล

๓. ตำบลสวนจิตรลดา

๔. ตำบลสี่แยกมหานาค

๕. ตำบลถนนนครไชยศรี

๖. ตำบลบางซื่อ

(๘) แขวงพญาไท ประกอบด้วย ๕ ตำบล คือ

๑. ตำบลสามเสนใน

๒. ตำบลถนนเพชรบุรี

๓. ตำบลทุ่งพญาไท

๔. ตำบลมักกะสัน

๕. ตำบลพญาไท

(๘) แขวงพระโขนง ประกอบด้วย ๓ ตำบล คือ

๑. ตำบลพระโขนง
๒. ตำบลคลองตัน
๓. ตำบลคลองเตย

(๑๐) แขวงสามเสน ประกอบด้วย ๔ ตำบล คือ

๑. ตำบลสามเสนนอก
๒. ตำบลบางกะปิ
๓. ตำบลห้วยขวาง
๔. ตำบลวังทองหลาง

(๑๑) แขวงบางเขน ประกอบด้วย ๑ ตำบล คือ

๑. ตำบลลาดยาว

(๑๒) แขวงบางนา ประกอบด้วย ๕ ตำบล คือ

๑. ตำบลบางจาก
๒. ตำบลบางนา
๓. ตำบลสวนหลวง
๔. ตำบลหัวหมาก
๕. ตำบลหนองบอน

๔๑ เทศบาลนครกรุงเทพ, รายงานการทะเบียนราษฎร จากแฟ้มปฏิบัติงานของแผนกสถิติ
กองทะเบียนและสถิติ, สำนักปลัดเทศบาล

ตารางที่ ๒

สถิติจำนวนประชากรภายในแขวงต่าง ๆ ของเทศบาลนครกรุงเทพ

ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๓

พ.ศ. แขวง	พ.ศ.๒๕๐๐	๒๕๐๑	๒๕๐๒	๒๕๐๓	๒๕๐๔	๒๕๐๕	๒๕๐๖	๒๕๐๗	๒๕๐๘	๒๕๐๙	๒๕๑๐	๒๕๑๑	๒๕๑๒	๒๕๑๓
พระนคร	๑๓๐,๙๑๐	๑๓๓,๔๖๘	๑๔๐,๓๓๖	๑๕๘,๙๙๖	๑๖๖,๖๙๕	๑๗๓,๐๕๙	๑๗๙,๓๑๙	๑๘๖,๕๖๖	๑๙๓,๘๖๖	๑๙๙,๓๖๖	๒๐๖,๖๖๖	๒๑๓,๙๖๖	๒๒๐,๒๖๖	๒๒๗,๕๖๖
สัมพันธวงศ์	๘๕,๕๕๕	๘๖,๘๕๕	๘๘,๑๕๕	๘๙,๔๕๕	๙๐,๗๕๕	๙๑,๐๕๕	๙๒,๓๕๕	๙๓,๖๕๕	๙๔,๙๕๕	๙๖,๒๕๕	๙๗,๕๕๕	๙๘,๘๕๕	๑๐๐,๑๕๕	๑๐๑,๔๕๕
ป้อมปราบ	๑๓๘,๖๓๓	๑๔๕,๕๓๓	๑๕๒,๔๓๓	๑๖๑,๓๓๓	๑๖๘,๒๓๓	๑๗๕,๑๓๓	๑๘๒,๐๓๓	๑๘๙,๙๓๓	๑๙๖,๘๓๓	๒๐๓,๗๓๓	๒๑๐,๖๓๓	๒๑๗,๕๓๓	๒๒๔,๔๓๓	๒๓๑,๓๓๓
ปทุมวัน	๑๕๓,๕๐๑	๑๖๖,๕๑๖	๑๗๖,๕๓๑	๑๘๗,๕๔๖	๑๙๘,๕๖๑	๒๐๙,๕๗๖	๒๑๙,๕๙๑	๒๒๙,๖๐๖	๒๓๙,๖๒๑	๒๔๙,๖๓๖	๒๕๙,๖๕๑	๒๖๙,๖๖๖	๒๗๙,๖๘๑	๒๘๙,๖๙๖
บางรัก	๑๐๒,๕๕๑	๑๐๕,๑๕๕	๑๐๘,๐๐๑	๑๑๐,๒๕๐	๑๑๑,๕๐๖	๑๑๓,๗๖๒	๑๑๖,๐๑๘	๑๑๘,๒๗๔	๑๒๐,๕๓๐	๑๒๒,๗๘๖	๑๒๕,๐๔๒	๑๒๗,๒๙๘	๑๒๙,๕๕๔	๑๓๑,๘๑๐
ยานนาวา	๑๓๙,๐๕๒	๑๔๕,๐๐๒	๑๕๑,๙๕๒	๑๖๐,๒๕๑	๑๖๗,๕๕๑	๑๗๔,๘๕๑	๑๘๑,๑๕๑	๑๘๘,๔๕๑	๑๙๕,๗๕๑	๒๐๒,๐๕๑	๒๐๙,๓๕๑	๒๑๖,๖๕๑	๒๒๓,๙๕๑	๒๓๐,๒๕๑
ดุสิต	๑๕๕,๒๐๕	๑๖๐,๘๑๖	๑๖๖,๔๒๗	๑๗๒,๐๓๗	๑๗๗,๖๔๗	๑๘๓,๒๕๗	๑๘๘,๘๖๗	๑๙๔,๔๗๗	๑๙๙,๐๘๗	๒๐๔,๖๙๗	๒๑๐,๓๐๗	๒๑๖,๙๑๗	๒๒๒,๕๒๗	๒๒๘,๑๓๗
พญาไท	๑๗๙,๑๓๘	๑๘๕,๕๑๕	๑๙๒,๘๙๒	๑๙๙,๒๖๙	๒๐๖,๖๔๖	๒๑๓,๐๒๓	๒๑๙,๔๐๐	๒๒๖,๗๗๗	๒๓๓,๑๕๔	๒ใ๙,๕๓๑	๒๔๖,๙๐๘	๒๕๓,๒๘๕	๒๖๐,๖๖๒	๒๖๗,๐๓๙
พระโขนง	๙๓,๐๕๕	๑๐๕,๘๘๓	๑๑๖,๗๑๑	๑๒๗,๕๓๙	๑๓๘,๓๖๗	๑๔๙,๑๙๕	๑๕๙,๐๒๓	๑๖๙,๘๕๑	๑๗๙,๖๗๙	๑๘๙,๕๐๗	๑๙๙,๓๓๕	๒๐๙,๑๖๓	๒๑๙,๐๐๑	๒๒๙,๘๒๙
สามเสน	-	-	-	-	-	-	-	๕๕,๘๘๘	๕๘,๘๘๘	๖๑,๘๘๘	๖๔,๘๘๘	๖๗,๘๘๘	๗๐,๘๘๘	๗๓,๘๘๘
บางเขน	-	-	-	-	-	-	-	๑๑,๐๖๕	-	๑๕,๐๖๕	๑๙,๐๖๕	๒๓,๐๖๕	๒๗,๐๖๕	๓๑,๐๖๕
บางนา	๑๑,๖๙๘	๑๕,๖๙๘	๑๙,๖๙๘	๒๓,๖๙๘	๒๗,๖๙๘	๓๑,๖๙๘	๓๕,๖๙๘	๓๙,๖๙๘	๔๓,๖๙๘	๔๗,๖๙๘	๕๑,๖๙๘	๕๕,๖๙๘	๕๙,๖๙๘	๖๓,๖๙๘

ที่มา เทศบาลนครกรุงเทพ, แผนกสถิติ กองทะเบียนและสถิติ สำนักปลัดเทศบาล
 (จัดทำตารางโดยผู้เขียน)

แผนที่แสดงอาณาเขตและเขตเลือกตั้งของแขวงต่าง ๆ

หมายเลข	แขวง	พื้นที่ ก.ม. ^๒
๑	พระนคร	๕.๕๕
๒	ป้อมปราบ	๒.๓๕
๓	ปทุมวัน	๓.๕๐
๔	สัมพันธวงศ์	๑.๑๐
๕	บางรัก	๓.๖๕
๖	บางกอก	๒๓.๖๕
๗	ดุสิต	๒๒.๒๑
๘	พญาไท	๒๐.๐๒
๙	พระโขนง	๒๕.๓๕
๑๐	บางเขน	๓๐.๕๐
๑๑	ตลิ่งชัน	๑๕.๒๕
๑๒	บางนา	๓๕.๐๐

